KS. RYSZARD SELEJDAK*

WATYKAN

SYMPOZJUM MIĘDZYNARODOWE POŚWIĘCONE *RATIO
FUNDAMENTALIS INSTITUTIONIS SACERDOTALIS*,
CASTEL GANDOLFO 4–7.10. 2017

DOI: <http://dx.doi.org/10.12775/TiCz.2017.038>

W dniach 4–7 października 2017 roku w Castel Gandolfo odbyło się międzynarodowe sympozjum poświęcone *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, opublikowanego 6 grudnia 2016 roku przez watykańską Kongregację ds. Duchowieństwa. We wspomnianym sympozjum wzięło udział 6 kardynałów, 57 biskupów i arcybiskupów oraz 200 rektorów i formatorów seminaryjnych pochodzących z 55 krajów świata. Sympozjum miało za cel prezentację cytowanego dokumentu w perspektywie przygotowań „*Ratio*” krajowych przez poszczególne Konferencje Biskupów. W czasie jego trwania wygłoszono 11 referatów.

Sympozjum rozpoczęła 4 października 2017 roku o godzinie 19.00 uroczysta Eucharystia z Nieszporami, której przewodniczył ks. kard. Ma-

* Ks. Ryszard Selejdak – dr hab. teologii, prezbiter archidiecezji częstochowskiej, patrysta i teolog dogmatyk, pracownik watykańskiej Kongregacji Edukacji Katolickiej. Od 1 marca 2002 r. – Dyrektor Departamentu Seminariów tej Kongregacji. Od 22 kwietnia 2013 r. – Dyrektor Departamentu Seminariów watykańskiej Kongregacji ds. Duchowieństwa.

nuel Clemente, Patriarcha Lizbony. W Eucharystii uczestniczyli wszyscy uczestnicy sympozjum.

Drugi dzień sympozjum rozpoczęła celebacja Eucharystii z Laudesami pod przewodnictwem ks. kard. Vinko Puljica, arcybiskupa Sarajewa.

Po Mszy świętej ks. kard. Beniamin Stella, Prefekt Kongregacji ds. Duchowieństwa oficjalnie powitał i pozdrowił uczestników sympozjum. Następnie zaprezentował w sposób ogólny *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*. Najpierw przypomniał genezę powstania dokumentu. Kardynał zauważył, że ostatnie *Ratio* zostało opublikowane w 1970 roku i pomimo, że zostało uaktualnione w niektórych aspektach w 1985 roku, dotyczy innego momentu historycznego Kościoła, klimatu społeczno-kulturalnego charakteryzującego się pewnymi szczególnymi cechami, a tym samym figurą kapłana odpowiednią dla takiego kontekstu. Kongregacja, redagując tekst nowego *Ratio* chciała zaoferować uaktualnione narzędzie formacji kapłańskiej i, ogólnie rzecz biorąc, dostarczyć kapłanom dobrze określony profil kapłański, reprezentujący solidny fundament wobec dzisiejszych wyzwań związanych z ich życiem i posługą. W tym celu dykasteria starała się uwzględnić wnioski i praktyki Kościołów lokalnych rozproszonych po całym świecie. Zaangażowała też swoich ekspertów i członków, a następnie wiele dykasterii Kurii Rzymskiej, aby opracować tekst w sposób kolegialny i jak w największym stopniu uzgodniony. Po tym wprowadzeniu, kardynał Stella omówił cechy charakterystyczne dokumentu, kluczowe słowa ilustrujące jego treść oraz podstawową wizję, w jakiej został zredagowany. Przypomniał, że *Ratio fundamentalis* ukazuje formację kapłana jako formację jedną, integralną, wspólnotową i misyjną. Oznacza to, że formacja ta rozumiana jako droga ciągle trwająca, obejmuje etap początkowy i permanentny, harmonizuje w sobie cztery wymiary proponowane przez Jana Pawła II w Adhortacji apostołskiej *Pastores dabo vobis*, ma charakter wspólnotowy, ponieważ powołanie jest wezwaniem kościelnym skierowanym do posługi Ludowi Bożemu, oraz odznacza się charakterem misyjnym, ponieważ przygotowuje kandydatów do uczestnictwa, jako pasterzy, w misji Chrystusa powierzonej Kościołowi, tj. w ewangelizacji. W ten sposób seminarium jest powołane do formowania, poprzez dynamikę życia wspólnotowego, pasterzy, którzy byłiby „uczniami zakochanymi w Panu” i byłiby narzędziem Jego miłosierdzia w służbie Ludowi Bożemu. Będzie to możliwe, o ile formacja będzie

rozumiana jako nieustanne bycie i postępowanie na „drodze”, która trwa całe życie. Taką drogę rozpoczyna okres propedeutyczny, który nowe *Ratio* uznało za konieczny i obowiązkowy, biorąc pod uwagę pozytywne doświadczenia osiągnięte w ostatnich dziesięcioleciach w wielu krajach. Chodzi o moment fundamentalny, którego zasadniczym celem jest umożliwienie kandydatowi do kapłaństwa dokonanie poważnego rozeznania duchowego swojego powołania. Dokonuje się ono poprzez wprowadzenie seminarzysty w życie wspólnotowe, rytm modlitwy i życia duchowego oraz naukę Kościoła. Okres ten nie powinien trwać krócej niż jeden rok. W dalszej części swojego wystąpienia kardynał podkreślił, że ideą przewodnią całego dokumentu, jest idea bycia uczniem. Kapłan jest powołany, aby podążać śladami Mistrza, pozostawać otwarty na Jego Słowo, zachowywać to Słowo w sercu i czynić się w ten sposób dyspozycyjny do dzielenia się Jego misją w Kościele i świecie. Winien być on daleki od tego, aby widzieć w wyborze powołania kapłańskiego osobisty zysk, owoc własnych wysiłków lub wykonywanie urzędu administracyjnego i biurokratycznego. Kapłan winien być uczniem Chrystusa będącym nieustannie w drodze, ustanowiony Pasterzem i przewodnikiem ludzi, tylko dlatego, że ofiaruje własne życie do dyspozycji Pana i Jego Słowa. Prelegent zaznaczył, że dokument Kongregacji rozróżnia z pedagogicznego punktu widzenia, różne etapy formacji. Po etapie propedeutycznym, etap nazwany właśnie „bycia uczniem”, który odpowiada pierwszym latom seminarium, a więc etapowi studiów filozoficznych. To czas, w którym kandydat jest wspomagany, aby stawał się uczniem Chrystusa, poprzez zakorzenienie w Słowie Bożym i specjalną uwagę poświęconą formacji ludzkiej. Współczesny człowiek potrzebuje bowiem pasterzy „ludzkich”, to jest takich, którzy byliby stali uczuciowo, wewnętrznie autentyczni i wolni, pogodni z punktu widzenia psycho-emocjonalnego, zdolni do życia w relacjach międzyludzkich pokojowych i zrównoważonych. Według *Ratio*, jak zauważył prefekt Kongregacji, kolejnym etapem formacyjnym jest etap „upodabniania się do Chrystusa”, który odpowiada ogólnie etapowi studiów teologicznych. Na tym etapie szczególną uwagę należy poświęcić na formację duchową, właściwą prezbiterowi. Droga duchowa, harmonijnie zespolona z dojrzałością ludzką kandydata, ma na celu wzmocnienie wewnętrznej jego relacji z Chrystusem, aby nabył on specyficzne cechy Pasterza, czyli gotowość do nawiązania relacji pełnych współczucia,

bliskości i czułości. Zdaniem kardynała Stelli *Ratio* proponuje formację kapłana wychodzącego z radością do głoszenia Ewangelii i zdolnego stawać się bliskim dla braci, zwłaszcza najuboższych, tych, którzy stracili nadzieję, zapomnianych i wykluczonych. Pasterza, ustanowionego przewodnikiem ludu Bożego nie po to, aby się panoszył nad nim lub działał z zimną logiką menadżera, ale wspomagać jego członków w postawie ojca i bractwa, towarzyszącego w drodze każdemu z czułością. Taki obraz kapłana zakłada, aby był on człowiekiem rozeznania i wymaga od procesów formacyjnych pójścia w tym kierunku. W seminarium nie chodzi więc o ustanawianie i narzucanie odgórne reguł, ale do promowania rzeczywistego, wewnętrznego dojrzewania seminarzysty i nabywania przez niego specyficznych cech kapłańskich, przez osobiste towarzyszenie, przede wszystkim przez posługę ojca duchowego. Na koniec prelegent wspomniał konieczność opracowania przez Konferencję Biskupów *Ratio* krajowego, uwzględniającego konkretny kontekst społeczny, kulturowy i kościelny, zapewniającego jednolitość formacji kapłańskiej oraz ułatwiającego w ten sposób dialog między biskupami i formatorami, z korzyścią dla seminarzystów i samych seminariów.

Jako drugi wystąpił ks. kard. Joseph William Tobin, Arcybiskup Newark (USA), podejmując temat *Dialog i komunika Konferencji Biskupów*. Na początku wspomniał, że Konferencja Biskupów w oparciu o obecne *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis* ma zadanie zrehabilitować własne *Ratio* krajowe, które, zgodnie z n. 1. Dekretu soborowego *Optatam totius* i kan. 242, § 1 Kodeksu Prawa Kanonicznego, musi zostać zatwierdzone przez Kongregację ds. Duchowieństwa, po odpowiednich konsultacjach z Kongregacją Edukacji Katolickiej w ramach przynależnych jej kompetencji. Celem tego jest zagwarantowanie niezbędnej harmonii oraz skoordynowanie porządku studiów i ich zgodności z porządkiem studiów różnych krajów. Redakcję wspomnianego dokumentu Konferencja Biskupów winna zlecić odpowiedniej i utworzonej w tym celu Komisji. Przy opracowywaniu *Ratio* krajowego ma ona ściśle współpracować zarówno z Konferencją Biskupów, jak i formatorami seminaryjnymi oraz specjalistami w zakresie formacji kapłańskiej. Według kardynała biskupi, aby mogli zagwarantować solidną i jednolitą formację we wszystkich seminariach winni współdziałać w duchu komunii i dialogu. Stąd, żaden biskup nie może postępować w sposób autonomiczny. Prelegent podkreślił też, że

Ratio krajowe powinno bazować na wytycznych *Ratio fundamentalis*, tak, aby kandydaci do kapłaństwa mogli być formowani w sposób integralny i aby byli należycie przygotowani do stawienia czoła wyzwaniom dzisiejszych czasów. *Ratio* krajowe po zredagowaniu przez wspomnianą Komisję winno być przeanalizowane przez właściwy organ Konferencji Biskupów, przyjęte przez nią, a następnie przedłożone do *recognitio* Kongregacji ds. Duchowieństwa. Kardynał Tobin zauważył ponadto, że duch komunii i dialogu jest szczególnie ważny dla dobrego funkcjonowania seminariów międzydiecezjalnych, regionalnych czy też narodowych. Wszyscy biskupi, którzy posyłają swoich seminarzystów do seminariów innych diecezji nie powinni o nich zapominać. Bliskość i towarzyszenie seminarzystom ze strony biskupa mają znaczenie fundamentalne. Biskup winien wsłuchiwać się w głos formatorów i brać pod uwagę przy dopuszczaniu do święceń.

Trzeci referat nt. *Opracowanie Ratio krajowego*, wygłosił ks. arcybiskup Jorge Carlos Patrón Wong, Sekretarz ds. Seminariów Kongregacji ds. Duchowieństwa. Na wstępie wspomniał, że przy redakcji wspomnianego dokumentu winny być zaangażowane w różny sposób Konferencja Biskupów, Komisja ds. Duchowieństwa i Seminariów istniejąca przy Konferencji, specjalna Komisja ekspertów powołana przez Konferencję Biskupów, Kongregacja ds. Duchowieństwa, Kongregacja Edukacji Katolickiej, poszczególni biskupi i formatorzy reprezentujący różne semina. Następnie arcybiskup Wong podkreślił, iż *Ratio* krajowe ma ukazać poszczególne wymiary integralnej formacji kapłańskiej, określić cele i czas trwania każdego etapu formacyjnego oraz porządek studiów. Ponadto zwrócił uwagę na to, że *Ratio* krajowe powinno uwzględnić we własnym kontekście i w nim zaktualizować, co zostało powiedziane w *Ratio fundamentalis*. Trzeba, aby obejmowało ono zawsze następujące elementy: a) przynajmniej ogólny opis konkretnego kontekstu społecznego, kulturowego i kościelnego, w którym przyszli prezbiterzy będą pełnić swoją posługę; b) streszczenie dotyczące ewentualnych porozumień uzyskanych przez Konferencję Biskupów, gdy chodzi o organizację seminariów kraju; c) niektóre dane dotyczące duszpasterstwa powołań i środków w nim używanych; d) przedstawienie etapów formacji, w kontekście rzeczywistości kraju; e) opis środków do zastosowania w celu zadbania o wymiary formacji (ludzki, duchowy, intelektualny i duszpasterski); f) porządek studiów propedeutycznych, filozoficznych i teologicznych,

zawierający wykaz przedmiotów, z pewnymi wskazaniem odnośnie ich celów i treści, które mają być uwzględnione, wraz z liczbą kredytów wymaganych przy każdej dyscyplinie.

Kolejny referat zatytułowany *Projekt formacyjny Seminarium diecezjalnego* wygłosił ks. biskup Feliks Genn, Ordynariusz diecezji Münster. Prelegent podzielił swój referat na trzy części. W pierwszej omówił odpowiedzialność Biskupa diecezjalnego za realizację programu formacyjnego w seminarium. W drugiej części wskazał na treści programu formacyjnego, które winny odpowiadać normom zawartym w *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*. W ostatniej części podkreślił znaczenie seminarium i programu formacyjnego dla rozwoju tożsamości kapłańskiej w Kościele lokalnym. Prelegent zauważył, iż *Ratio fundamentalis* podkreśla wyraźnie charakter wspólnotowy formacji kapłańskiej. Dlatego Biskup diecezjalny powinien uczynić wszystko, aby ci, którzy są formowani mogli doświadczyć ducha wspólnotowego jako *humus* ich formacji. Według prelegenta formacja będzie „integralna” tylko wtedy, gdy wszystkie jej wymiary będą obecne w sposób harmonijny na poszczególnych etapach *iter* seminaryjnego. Jednoczesna obecność natury i łaski charakteryzuje zarówno etap „bycia uczniem” jak i etap „upodabniania się do Chrystusa”. Wymiar intelektualny, który musi być uwzględniony przez każdy program formacyjny, winien być obecny na wszystkich etapach formacji. Biskup Münster zauważył też, że seminaryjny program formacyjny musi proponować kandydatowi do kapłaństwa zarówno drogę do przyjęcia święceń prezbiteratu, jak i proces formacji obejmujący całe życie.

Piąty referat przedstawił ks. biskup Ángel Javier Pérez Pueyo z diecezji Barbastro-Monzón (Hiszpania). Nosił on tytuł *Duszpasterstwo powołań kapłańskich*. W swoim wystąpieniu prelegent podkreślił, że wszyscy zaangażowani w duszpasterstwo powołań winni zawsze kierować się duchem komunii. Mają oni w swoich dłoniach dar, który do nich nie należy – dar powołania kapłańskiego. Dar ten wymaga od nich zajęcia postawy duszpasterskiej, troskliwej opieki, precyzyjnego towarzyszenia i pokornego rozeznania. Zdaniem biskupa Pueyo wielka odpowiedzialność za powołania do kapłaństwa spoczywa na Kościele lokalnym, który przede wszystkim winien zadbać, aby nigdy nie zabrakło modlitwy osobistej i wspólnotowej o nowe powołania. Jest też bardzo ważne, aby w każdej diecezji znajdowało się jedno centrum duszpasterstwa powołań, będące

wyrazem współpracy i jedności wśród duchowieństwa diecezjalnego i tych duchownych, którzy należą do innych rzeczywistości kościelnych zatwierdzonych kanonicznie. W duszpasterstwie powołań ciągle niezastąpioną rolę powinna odgrywać parafia. Trzeba też wspomagać działanie niższego seminarium duchownego, którego celem jest pomoc w ludzkim i chrześcijańskim dojrzewaniu młodych ludzi, przejawiających w sobie załączki powołania do kapłaństwa służebnego, tak aby rozwinęli, zgodnie z ich wiekiem, wewnętrzną wolność, uzdalniającą ich do odpowiedzi na plan Boga odnośnie do ich życia. Tam gdzie taka pomoc nie istnieje w formie instytucji niższego seminarium, każdy Kościół lokalny jest zobowiązany zatroszczyć się o towarzyszenie młodym ludziom, popierając nowe rozwiązania i wprowadzając kreatywne formy duszpasterskie, w celu wsparcia i ukierunkowania ich ludzkiego i duchowego wzrostu. Mogą to być na przykład grupy powołaniowe dla młodzieży, wspólnoty zajmujące się powołaniami i inne organizacje młodzieżowe.

W następnym referacie ks. kardynał Giuseppe Bettori, arcybiskup Florencji, przedstawił tożsamość kapłańską jako podstawę formacji. Zdaniem prelegenta tożsamość kapłańską określa przede wszystkim czynnik natury teologicznej, jako że powołanie do kapłaństwa jest zakorzenione i znajduje swoją rację bytu w Bogu, w Jego planie miłości. Jezus urzeczywistnia nowe przymierze przez ofiarę z siebie i swojej krwi, by w ten sposób zrodzić lud mesjański, który jest załączkiem jedności, nadziei i zbawienia całego rodzaju ludzkiego. Kardynał nawiązując do Konstytucji dogmatycznej *Lumen gentium* przypominał, że naturę i misję prezbiterów należy odczytywać w kontekście Kościoła, Ludu Bożego, Ciała Chrystusa i Świątyni Ducha Świętego, na służbę którego poświęcają oni swoje życie (n. 17), oraz, że kapłaństwo powszechne wiernych i kapłaństwo urzędowe, czyli hierarchiczne, choć różnią się istotą a nie tylko stopniem, są sobie jednak wzajemnie przyporządkowane, jedno i drugie bowiem we właściwy sobie sposób uczestniczy w jednym kapłaństwie Chrystusowym (n. 10). Prelegent podkreślił, że prezbiterzy, w komunii z biskupami, są nieodłączną częścią wspólnoty kościelnej, a jednocześnie są ustanowieni, aby byli pasterzami oraz przewodnikami z woli Chrystusa w ciągłości z dziełem Apostołów. Dlatego „kapłan pełni swój urząd nie tylko w Kościele, lecz również wobec Kościoła” (Adhortacja apostolska *Pastores dabo vobis*, n. 16).

Ostatni referat w drugim dniu sympozjum został wygłoszony przez ks. kardynała Odilo Pedro Scherera, arcybiskupa San Paolo. Jego referat był zatytułowany *Formacja początkowa i permanentna*. Kardynał w swoim wystąpieniu wielokrotnie podkreślał wielkie znaczenie „mystyki kapłańskiej” w integralnej formacji kapłańskiej ze względu na konieczność dążenia do świętości zarówno przez seminarzystów jak i kapłanów. Życie kapłańskie przeniknięte duchem świętości wymaga odpowiednich motywacji, które muszą być zweryfikowane już w procesie towarzyszenia kandydatom w duszpasterstwie powołaniowym. Dobra gleba, która przyjmuje Słowo życia, stanowi *conditio sine qua non*, w której rodzi się i rozwija godna i wierna posługa kapłańska. Według kardynała osiągnięcie przez kandydata do kapłaństwa odpowiedniej dojrzałości ludzkiej stanowi cel okresu propedeutycznego i etapu „bycia uczniem”. Często jednak ten okres czasu nie wystarcza do osiągnięcia wspomnianego celu. Zdaniem prelegenta „mystyka kapłańska” odnajduje swoją specyfikę w procesie duchowego upadabniania się do Chrystusa Sługi, Pasterza i Kapłana. Coraz wierniejsze pójście za Chrystusem w życiu i posłudze kapłańskiej dokonuje się poprzez uważne towarzyszenie, które pomaga w nabyciu cnót teologalnych i rad ewangelicznych, coraz większej dojrzałości ludzkiej i poczucia przynależności do Kościoła lokalnego. Ponadto studium teologii oraz włączenie w działalność duszpasterską charakterystyczne dla „etapu syntezy powołaniowej” oferują sprzyjający kontekst do „nauczenia się” duchowości kapłana diecezjalnego. Na zakończenie kardynał podkreślił, że formacja permanentna winna być uważana za prawdziwy etap formacyjny trwający przez całe życie i posługę kapłańską. Bardzo ważnym czynnikiem decydującym o jej skuteczności jest braterstwo kapłańskie.

Trzeci dzień sympozjum rozpoczął się od celebracji Eucharystii z Laudesami pod przewodnictwem ks. kardynała Josefa De Kesela, arcybiskupa Malienes-Brukseli. Po niej przez trzy godziny trwała praca uczestników sympozjum w grupach językowych zmierzająca do ukazania szans i trudności w zastosowaniu *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*.

Pierwszy referat w tym dniu wygłosił ks. arcybiskup Medellín, Ricardo Antonio Tobón Restrepo. Omówił on cztery wymiary formacji kapłańskiej w świetle Dekretu soborowego *Optatam totius*, Adhortacji apostolskiej *Pastores dabo vobis* i *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*. Prelegent podkreślił, że formacja ludzka, duchowa, intelektualna

i duszpasterska winny stanowić jedną całość i być wzajemnie powiązane, w procesie formacyjnym i w życiu kapłanów. Wymiar ludzki stanowi fundament konieczny i dynamiczny całego kapłańskiego życia. Wymiar duchowy wpływa na jakość posługi kapłańskiej. Wymiar intelektualny oferuje niezbędne narzędzia do zrozumienia wartości właściwych bycia pasterzem by wcielać je w życie i przekazywać treści wiary w odpowiedni sposób. Wymiar duszpasterski uzdalnia do odpowiedzialnej i owocnej posługi kościelnej. Każdy z tych wymiarów jest ukierunkowany na „przekształcenie lub upodobnienie” serca seminarzysty na obraz serca Chrystusowego, oraz na uformowanie kandydata do kapłaństwa na prawdziwego ucznia Chrystusa, który jest wezwany do bycia pasterzem ludu Bożego. Życie seminaryjne jest środowiskiem najbardziej odpowiednim w którym występują oraz współdziałają, wzajemnie się harmonizując i dopełniając, wspomniane wymiary. Arcybiskup zaznaczył też, że w formacji wspólnotowej oferowanej w seminarium należy zwrócić szczególną uwagę na takie środki formacyjne, jak na przykład: szczerą i otwartą komunikację, upomnienie braterskie, planowanie wspólnotowe oraz przykład kapłańskiego życia dawany przez formatorów. Cały proces formacyjny winien być przeniknięty duchem dynamizmu oraz miłości pasterskiej.

Drugi referat zatytułowany *Odpowiedzialni za formację*, został wygłoszony przez ks. arcybiskupa Joëla Merciera, Sekretarza Kongregacji ds. Duchowieństwa. W swoim wystąpieniu zauważył, że w formacji kapłańskiej najważniejszą rolę pełni Trójca Przenajświętsza, która formuje każdego seminarzystę według zamysłu Ojca, zarówno przez obecność Chrystusa w Jego Słowie, w sakramentach, w braciach należących do wspólnoty, jak również przez działanie Ducha Świętego. Pierwszym zaś odpowiedzialnym za przyjęcie kandydata do seminarium i za proces formacyjny jest biskup. Ta odpowiedzialność wyraża się w wyborze rektora i członków wspólnoty formatorów, w opracowaniu i zatwierdzeniu statutów, programu wychowawczego i regulaminu seminarium. Jest konieczne, aby biskup systematycznie spotykał się z seminarzystami oraz nawiązał z nimi ojcowski i braterski dialog. W przypadku seminariów międzydiecezjalnych lub powierzenia seminarzystów jakiejś diecezji seminarium innego kościoła partykularnego, dialog między zainteresowanymi biskupami, pełna zgodność odnośnie do zaproponowanej metodologii

formacyjnej i zaufanie udzielone przełożonym seminarium, stanowią niezbędne przesłanki dla osiągnięcia dobrego wyniku w działalności wychowawczej.

Zdaniem ks. arcybiskupa troskę o formację kandydatów do kapłaństwa mają dzielić z biskupem diecezjalnym prezbiterzy kościoła partykularnego, szczególnie poprzez modlitwę, szczere przywiązanie, pomoc i wizyty w seminarium. W formacji przyszłych kapłanów szczególnie ważną rolę odgrywają formatorzy. Ważne jest, aby byli oni przeznaczeni wyłącznie do tego zadania i mieszkali w seminarium. Formatorzy winni stanowić prawdziwą i właściwą wspólnotę wychowawczą, która świadczy zgodnie i wymownie o wartościach właściwych posłudze kapłańskiej. Liczba formatorów musi być adekwatna i proporcjonalna do liczby seminarzystów, obejmując rektora, wicerektora, kierownika duchowego, ekonoma i innych formatorów, jako koordynatorów różnych wymiarów formacyjnych, kiedy okoliczności tego wymagają. Trzeba jednak pamiętać, przypominał prelegent, że przede wszystkim seminarzysta jest protagonistą własnej formacji i jest wezwany do ciągłego wzrastania pod względem ludzkim, duchowym, intelektualnym i duszpasterskim oraz do tworzenia i utrzymywania klimatu formacyjnego odpowiadającego wartościom ewangelicznym.

W kolejnym referacie biskup diecezji Blois, Jean-Pierre Batut przedstawił organizację studiów. Najpierw zauważył, że formacja intelektualna zaproponowana przez nowe *Ratio* jest ukierunkowana na osiągnięcie przez kandydatów do kapłaństwa solidnej kompetencji w zakresie filozoficznym i teologicznym, a także na przygotowanie kulturalne o charakterze ogólnym, tak, aby mogli oni głosić w sposób wiarygodny i zrozumiały dzisiejszemu człowiekowi orędzie ewangeliczne. Następnie prelegent podkreślił, że pogłębione i organiczne studia filozofii i teologii stanowią najodpowiedniejsze narzędzie w perspektywie nabycia tej *forma mentis*, która pozwala podjąć pytania i wyzwania, pojawiające się w pełnieniu przez kapłana posługi pasterskiej, interpretując je w świetle wiary. W dalszej części swojego wystąpienia biskup Batut przypominał, że trzeba zwrócić uwagę na to, aby cała droga formacyjna nie utożsamiała się tylko z jednym aspektem, kosztem innych, lecz by była zawsze integralnym procesem ucznia powołanego do prezbiteratu. Na koniec zaznaczył, iż *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis* nie zaproponowało programu studiów

określającego dokładnie ilość godzin wykładowych i kredytów poszczególnych przedmiotów, ponieważ należy to do Konferencji Biskupów, które muszą uwzględnić własne potrzeby w tym względzie, tak, aby zapewnić kandydatom do kapłaństwa integralną formację.

Ostatni referat na symposium wygłosił Ojciec Stanisław Morgalla, S.J., Dyrektor Centrum Świętego Piotra Favre dla formatorów Papieskiego Uniwersytetu Gregoriańskiego w Rzymie. Swoje wystąpienie poświęcił omówieniu problematyki związanej z rozeznaniem powołania kapłańskiego i towarzyszeniem jemu. Zdaniem prelegenta seminarzysty, na różnych etapach ich drogi, powinni być prowadzeni w sposób indywidualny przez dobrych formatorów posiadających przymioty ludzkie, duchowe, duszpasterskie i profesjonalne oraz pragnących się ofiarnie poświęcić temu ważnemu zadaniu. Celem osobistego towarzyszenia jest dokonanie rozeznania powołania i formacja kandydata do kapłaństwa do misyjnej postawy. W procesie formacji wymaga się, aby seminarzysta poznał siebie i pozwolił się poznać, budując szczerą i przejrzystą relację z formatorami. Mając za cel „docibilitas” powinien pozwolić się prowadzić przez Ducha Świętego w towarzyszeniu indywidualnym. To towarzyszenie powinno być obecne od początku drogi formacyjnej i trwać przez całe życie, choć po święceniach na inny sposób. Rzetelne rozeznanie sytuacji powołaniowej kandydata będzie mogło od razu zapobiec niepotrzebnemu odkładaniu na później oceny dotyczącej zdatości do posługi kapłańskiej, unikając doprowadzenia seminarzysty aż do samego progu święceń, bez upewnienia się, że spełnia wymagane warunki. Ojciec Morgalla zauważył, że niezbędnymi elementami w procesie towarzyszenia jest wzajemne zaufanie, braterska bliskość, empatia, zrozumienie, umiejętność słuchania i dzielenia się, a przede wszystkim spójne świadectwo życia.

Na zakończenie trzeciego dnia symposium jego prace podsumowali ks. arcybiskup Jorge Calos Patrón Wong oraz ks. kard. Beniamin Stella.

Całe symposium zakończyła w dniu 7 października 2017 roku uroczysta celebracja Eucharystii w Bazylice św. Piotra na Watykanie, której przewodniczył Prefekt Kongregacji ds. Duchowieństwa oraz audjencia u Ojca Świętego Franciszka.